

Текст неофіційного перекладу рішення:

Обставини справи

Справа стосувалася захисту прав дитини під час провадження з розгляду питання стосовно опіки батьків. Заявник у цій справі 2006 року народження, а його інтереси в Суді представляли мати А. та юрист.

У січні 2010 року рішенням суду шлюб батьків заявника було розірвано. Місце проживання заявника визначено з його матір'ю А., а батькові В. було надано право на побачення з ним.

Пізніше мати заявника звинуватила його батька у сексуальному розбещенні дитини та клопотала про припинення контакту заявника з ним; проте її клопотання було відхилене у зв'язку з невстановленням вчинення батьком заявника стверджуваних дій.

Після тверджень матері заявника про його сексуальне розбещення в рамках адміністративного та судових проваджень у жовтні 2012 року було підготовлено експертний висновок, у якому, зокрема, вказувалось, що мати завдавала заявникові емоційних образ. На основі цього звіту його батько звернувся з проханням про надання йому права на опіку над дитиною, яке було задоволене судом у червні 2015 року та підтримане в апеляційному порядку («другий етап проваджень»).

Мати ініціювала третій етап проваджень, коли заявник повернувся до неї в червні 2016 року, втішки від батька, з яким він перебував на виконання судового рішення. У 2019 році соціальний центр, що був залучений до справи, запропонував тимчасово помістити заявника до дитячого будинку, проте суди відхилили це клопотання.

Заявник скаржився, що під час другого етапу проваджень та впродовж наступного виконання рішення про опіку йому не було призначено опікуна *ad litem*¹ для представництва та захисту його інтересів; не було надано можливості бути заслуханим / почутим під час цих проваджень і що рішення про надання права опіки його батькові без жодної підготовки та адаптаційного періоду не відповідало його найкращим інтересам, що суперечило статті 8 Конвенції.

Оцінка Суду

Загальні принципи

ЄСПЛ нагадав, що стаття 8 Конвенції вимагає дотримання органами влади справедливого балансу між інтересами дитини та її батьками і що під час процесу урівноваження особлива увага має бути приділена найкращим інтересам дитини, які, залежно від характеру та серйозності, можуть переважати над правами батьків. Зокрема, мати / батько не мають права згідно зі статтею 8 Конвенції вживати таких заходів, що можуть заподіяти шкоду здоров'ю чи розвитку дитини (див. *Sahin v.*

¹ «Guardian ad litem» - опікун, призначений судом (пер. з англ.).

Germany [ВП], no. 30943/96, § 66, ECHR 2003-VIII; *Sommerfeld v. Germany* [ВП], no. 31871/96, § 64, ECHR 2003-VIII (витяги)). Із цією метою Суд мав з'ясувати, чи провели національні суди комплексний аналіз усієї сімейної ситуації разом із низкою таких аспектів, як фактичний, емоційний, психологічний, матеріальний / майновий та медичний, і чи забезпечили збалансовану та розумну оцінку відповідних інтересів кожної особи, виявляючи постійний інтерес з визначення / пошуку такого рішення, яке б відповідало найкращим інтересам дитини (див. *Neulinger and Shuruk v. Switzerland* [ВП], no. 41615/07, § 139, ECHR 2010, та *Antonyuk v. Russia*, no. 47721/10, § 134, 1 серпня 2013 року) (пункт 72 рішення).

ЄСПЛ також нагадав, що, хоча стаття 8 Конвенції не містить явних процесуальних вимог, процес прийняття рішення має бути справедливим і таким, що забезпечує належну повагу до інтересів, гарантованих статтею 8 Конвенції (див., напр., *T. P. and K. M. v. the United Kingdom* [ВП], no. 28945/95, § 72, ECHR 2001-V (витяги)). Крім цього, у низці справ щодо дітей Суд розглядав питання, чи були батьки достатньою мірою залучені до процесу прийняття рішення, для того, щоб установити, чи мало місце порушення статті 8 Конвенції (див., напр., *Sommerfeld*, згадану вище, §§ 66–75, та *Sahin*, згадану вище, §§ 68–78). ЄСПЛ вже попередньо зазначав, що такі ж міркування мають *mutatis mutandis* застосовуватись і до дітей – як у судовому, так і в адміністративному провадженні стосовно їхніх прав за статтею 8 Конвенції. Зокрема, в таких справах не можна сказати, що діти, здатні формулювати власні думки, були достатнім чином залучені до процесу прийняття рішення у разі, якщо їм не було надано можливості бути заслуханими і тим самим висловити свої погляди відповідно до свого віку та зрілості (див. *M. and M. v. Croatia*, no. 10161/13, §§ 171 та 181, ECHR 2015 (витяги)) (пункт 73 рішення).

Застосування зазначених принципів до цієї справи

Суд зазначив, що суть у цій справі полягала у скарзі заявника на те, що другий етап провадження з опіки та процес виконання рішення, здійснюваного органами влади, не відповідали вимогам статті 8 Конвенції, у результаті чого не було взято до уваги його найкращих інтересів (пункт 74 рішення).

Стосовно першої частини скарги заявника Уряд зазначив про відсутність необхідності в наданні можливості заявникові бути заслуханим у суді, оскільки залученим органам влади і так було зрозуміло, що він бажав проживати разом зі своєю матір'ю. Крім того, органи влади стверджували, що заявник не потребував спеціального опікуна *ad litem* в рамках провадження щодо опіки, оскільки він не був стороною цього провадження (пункт 75 рішення).

У зв'язку із цим Суд підкреслив, що Закон про сім'ю 2003 року, застосовний на час подій у справі заявника, покладав обов'язок на компетентні соціальні органи призначити спеціального опікуна *ad litem* у справах, у яких інтереси дитини вступали в конфлікт з інтересами її батьків (див. статтю 167 цього Закону). У цьому контексті варто послатися також на статтю 10 Європейської конвенції про здійснення прав дітей, яка набула чинності для Хорватії 1 серпня 2010 року і передбачала, що представник має діяти належним чином від імені дитини, шляхом надання їй інформації та пояснень,

визначення поглядів дитини та представлення їх у суді. Зокрема, Керівні принципи КМ РЄ щодо правосуддя, дружнього до дітей (the Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on Child-Friendly Justice) спрямовані на забезпечення того, щоб у разі суперечності інтересів батьків та дітей призначався чи опікун *ad litem*, чи інший незалежний представник для представництва поглядів та інтересів дитини та її інформування про суть провадження (пункт 76 рішення).

У світлі вищенаведених національних і міжнародних правових стандартів Суд не міг погодитися з Урядом, що не було необхідним призначення спеціального опікуна *ad litem* заявникові лише тому, що він офіційно не був стороною провадження у провадженні з опіки. Навпаки, ЄСПЛ підкреслив, що ситуація заявника – дитини розлучених батьків, які вирішують питання щодо її опіки, видається одним із прикладів справ, у яких діти можуть потребувати спеціальних опікунів *ad litem* для захисту своїх інтересів, пояснень про судові провадження, ухвалені рішення та їхні наслідки, а також підтримувати зв'язок між суддею та дитиною загалом. Однак заявникові жодного разу не було надано такого опікуна в рамках другого етапу проваджень, ці функції було покладено на його матір (пункт 77 рішення).

Далі ЄСПЛ розглянув питання про те, чи було надано заявникові – на час подій 9-річній дитині, можливість бути заслуханим під час другого етапу проваджень компетентним судом. У зв'язку із цим ЄСПЛ зауважив, що стаття 86 Закону про сім'ю 2003 року, чинна на час подій, передбачала, що дитина вправі висловлювати свою думку в ході провадження, пов'язаного з прийняттям рішення про її право чи інтерес. Крім цього, цією статтею передбачалося, що поглядам дитини варто приділяти належну увагу відповідно до її віку та зрілості. Такий обов'язок заслухати дитину був посилений Законом про сім'ю 2015 року. ЄСПЛ знову нагадав, що відповідно до чинних міжнародних стандартів у будь-якому судовому чи адміністративному провадженні стосовно прав дитини за статтею 8 Конвенції діти, здатні формулювати власні думки, мають достатньою мірою бути залучені до процесу прийняття рішення, їм повинна бути надана можливість бути заслуханими і висловити свою думку (див. *M. and M.*, цит. вище, §§ 171 та 181; *M. K. v. Greece*, no. 51312/16, §§ 74 та 91, 1 лютого 2018 року; див. також §§ 53 та 73 цього рішення) (пункт 78 рішення).

У цій справі жоден із судових органів при вирішенні питання опіки не заслухав заявника. Уряд у цій частині стверджував, що відповідне законодавство не передбачало обов'язку прямого залучення дитини і що в будь-якому разі відповідні органи влади були добре обізнані про бажання заявника жити зі своєю матір'ю (пункт 79 рішення).

ЄСПЛ не переконав аргумент Уряду. З точки зору відповідних правових стандартів із зазначеного питання у цій справі Суд не побачив достатнього пояснення того, чому національні суди не розглянули можливості прямого залучення заявника до провадження та не надали жодних причин, чому його не було заслухано (див. *M. and M.*, цит. вище, §§ 184–85). Потенційна необхідність у безпосередній участі заявника була особливо важливою з огляду на недоліки в його представництві, як указано вище (див. *N. Ts. and Others*, цит. вище, § 80) (пункт 80 рішення).

На думку Суду, недосконале представництво та ненадання представника у відповідному порядку разом із незаслуховуванням думки заявника заподіяли

непоправної шкоди процесу прийняття рішення. Такий висновок усуває необхідність Суду у з'ясуванні, чи були належним чином оцінені найкращі інтереси заявника під час ухвалення рішення про опіку на користь його батька без жодного періоду підготовки чи адаптації та чи було виконання цього рішення сумісне зі статтею 8 Конвенції (див. *E. S. v. Romania and Bulgaria*, no. 60281/11, § 82, 19 липня 2016 року) (пункт 81 рішення).

Без шкоди будь-якому майбутньому рішенню національних судів, яке можуть ухвалити суди в цій справі (див. *E. S. v. Romania and Bulgaria*, цит. вище, § 82), розгляд якої національними судами ще триває, вказані вище недоліки призвели до висновку Суду про порушення статті 8 Конвенції в частині права заявника на повагу до його сімейного життя (пункт 82 рішення).

Висновок

Порушення статті 8 Конвенції (право на повагу до приватного і сімейного життя).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 8 жовтня 2020 року і набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.